

Η ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΣΗΜΑΣΙΑ ΚΑΙ Ο ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΕΝΟΡΙΑΣ

Η παρουσία μας στην σημερινή εκδήλωση δεν ενέχει χαρακτήρα κοινωνικής και, πολύ περισσότερο, ψυχολογικής ανάλυσης. Στοχεύει στην απόδειξη της εναρκτήριας θέσης ότι η εκκλησιαστική κοινότητα - εν συντομία *ενορία* - μπορεί να λειτουργήσει ως χώρος εμπιστοσύνης, καλλιέργειας κοινωνικών δεσμών και ψυχικής ενδυνάμωσης. Είναι ένα θέμα εξόχως ποιμαντικό, συνεπώς και θεραπευτικό, που οδηγεί τις ανθρώπινες κοινωνίες σε ευεργετικά συμπεράσματα.

Οι ανθρωπολογικές επιστήμες αναφέρονται συχνά στην ανάγκη του ανθρώπου να αισθάνεται και να βιώνει ότι κάπου ανήκει. Τονίζουν ορθά ότι δεν είναι μόνο μια κοινωνική επιθυμία, αλλά και υπαρξιακή ανάγκη. Παράλληλα, επισημαίνουν τις παθογένειες της ανθρώπινης συμπεριφοράς που οδηγούν τον άνθρωπο της ψηφιακής εποχής περισσότερο σε αποξένωση παρά στην αίσθηση της ενεργής υπαγωγής σε μία κοινότητα.

Κοιτώντας στις ημέρες μας με μία ψύχραιμη και ειλικρινή ματιά, θα εντοπίσουμε πολλούς συνανθρώπους μας να διατηρούν επαφές, αλλά όχι σχέσεις. Να επιζητούν την ανθρώπινη παρουσία, αλλά όχι μία αμοιβαία διαπροσωπική σύνδεση. Να αναπτύσσονται μέσα από εικονικές πραγματικότητες, αλλά να μην εντάσσονται σε παρέες. Να κατακλύζονται από ψηφιακά σ' αγαπώ και ηλεκτρονικά likes, αλλά να μην έχουν σύντροφο ή φίλους με αισθήματα πληρότητας και οικειότητας.

Ο σύγχρονος άνθρωπος θρέφεται αδικαιολόγητα και επικίνδυνα με ατομο-κεντρικές θεωρίες και επιζητεί επιφανειακά

νοήματα στις σχέσεις. Οχυρώνεται πίσω από τις ηθικο – κοινωνικές διδασκαλίες του καλού και επιτυχημένου ατόμου, αδιαφορώντας για αυθεντικές εμπειρίες. Αυτο-ικανοποιείται ωθούμενος σε ανταγωνιστικές προστριβές, απαιτεί αποδοχή με προϋποθέσεις, αυτονομία χωρίς αίσθηση ευθύνης ούτε για τον εαυτό του ούτε για τους άλλους, διεκδικεί σεξουαλική απόλαυση και όχι θυσιαστικό δόσιμο. Κωφεύει, όμως, με αυτόν τον τρόπο στα υπαρξιακά μονοπάτια που οδηγούν τον άνθρωπο στη διαπίστωση ότι δεν «σώζεται» μόνος του, αλλά μέσα από ελεύθερες και γνήσιες σχέσεις.

Ποιος ο βαθμός ευθύνης της εκκλησίας? Πόσο αυθεντικά μπορεί να μιλήσει ο πνευματικός άνθρωπος? Πού προβλέπονται - εάν προβλέπονται - λύσεις μέσα στο Ευαγγέλιο και στην εκκλησιαστική ή ενοριακή ζωή?

Οι ενορίες, αυτά τα ωφέλιμα κύτταρα της εκκλησίας, είναι ζωντανοί οργανισμοί που φυλάνε ευλαβικά μία εμπειρία αιώνων ως προς το κομμάτι που καλείται “ανθρωπολογία”. Σύμφωνα, λοιπόν, με αυτήν, η ιδέα της ουσιαστικής ένταξης ενός προσώπου σε μία ευρύτερη κοινότητα, και μάλιστα εκκλησιαστική, στερεοποιείται και αναπτύσσεται σε 3 βραχίονες. Στην βεβαιότητα ότι αγαπώ, στην αίσθηση ότι με αγαπάνε και στην ασφάλεια ότι μπορώ να φανώ χρήσιμος. Το ερώτημα, λοιπόν, δεν είναι εάν και πού ανήκουμε, αυτό απαντάται χωρίς κόπο, αλλά πώς ανήκουμε στην ενορία του χωριού ή της πόλης, πώς αναπτύσσεται η ανάγκη αυτή, αλλά και πώς γίνεται ορατή τόσο από τον άνθρωπο ατομικά όσο και από την κοινότητα.

Η εκκλησία καταρχάς προβάλλει συχνά τη σπουδαία φράση του ιδρυτή της: «Όστις θέλει οπίσω μου ελθείν, απαρνησάσθω

εαυτόν και αράτω τον σταυρόν αυτού και ακολουθείτω μοι». **Όποιος θέλει, λοιπόν, να με ακολουθήσει, να απαρνηθεί τον εαυτό του, να σηκώσει τον σταυρό του και να με ακολουθήσει.** Η φαινομενικά παράξενη αυτή φράση, που προκαλεί στους αμήνους αμηχανία και απώθηση, είναι ο θεμέλιος υπαρξιακός λίθος για τους συνειδητοποιημένους μαθητές του Χριστού. Οι πατέρες της εκκλησίας στο παρελθόν, όντας μέλη μίας τυπικής ή άτυπης ενορίας, διεμήνυσαν με τον πιο εκκωφαντικό τρόπο ότι δεν μπορεί να υπάρξει άτομο, ενορία και φυσικά κοινωνικό σύνολο χωρίς την τήρηση αυτής της προτροπής. Λίγες γραμμές μάς βοηθούν να το καταλάβουμε.

Ο λόγος του Χριστού δεν είναι ένα σύνθημα ηθικολογίας, ούτε ένα αφηρημένο ιδεολογικό πυροτέχνημα. Δεν είναι, επίσης, μια στεία θεολογική διατύπωση που μένει σε βιβλία και λιμνάζει σε επιστημονικές αναλύσεις. Είναι ένας βαθιά παραγωγικός και υπαρξιακός λόγος. Μια πρόταση ζωής, που δοκιμάζεται καθημερινά όχι μόνο μέσα στην εκκλησία, αλλά και στην οικογένεια, στη δουλειά, στις διαπροσωπικές σχέσεις, στην κοινωνία.

Το εισιτήριο κάλεσμα του Ιησού μάς υπενθυμίζει ότι η ακολούθηση είναι είδος συνοδοιπορίας και αλληλεπίδρασης. Προϋποθέτει αβίαστη ένταξη στη ζωή της ενορίας, που εναρμονίζει τα προσωπικά μας βήματα με τα Θεανθρώπινα βήματα. Η μετοχή στην εκκλησιαστική κοινότητα ξεκινά οπωσδήποτε από το μυστήριο του βαπτίσματος, αλλά χωρίς καταναγκασμό. Όποιος θέλει να ανήκει - εάν θέλει να ανήκει στη μεγάλη οικογένεια του Χριστού - γίνεται εκούσια εθελοντής. Το πρώτο στάδιο, λοιπόν, είναι η προσωπική, ελεύθερη, συνειδητή και υπεύθυνη συγκατάθεση μίας συνοδείας, που στοχεύει στη μίμηση της κίνησης του τέλειου

ανθρώπινου προτύπου, όπως μετουσιώνεται στο πρόσωπο του Χριστού.

Η εθελοντική προσφορά μας μεταμορφώνεται σε θυσιαστική παρουσία. Μία πρόκληση τολμηρή, αλλά εξόχως επιβεβλημένη. Επόμενη προτροπή είναι η άρνηση του εαυτού μας. Τα αισθητήρια ενός κακώς εννοούμενου φιλελευθερισμού μεταφράζουν αυτήν την παραίνεση ως μισητή εμπάθεια του εαυτού μας. Η πραγματική πρόθεση είναι η ψυχωφελής άρνηση του ατομο-κεντρικού τρόπου ύπαρξής μας, που δεν μπορεί να χωρέσει – ή καλύτερα συγχωρέσει- οποιονδήποτε άλλον. Λαμβάνει σάρκα και οστά όταν καταλάβουμε την ανάγκη να παύσουμε να ζούμε μόνο για το «εγώ» μας. Να θάψουμε μέσα μας τον παλαιό άνθρωπο: τον εγωισμό, τη φιλαυτία, την τοξικότητα, την καχυποψία, την ανάγκη επιβολής, τον ανταγωνισμό και κάθε δηλητηριώδες συναίσθημα είτε εκφράζεται με ορατά μέσα είτε φωλιάζει εντός του ανθρωπίνου είναι.

Δεν είναι εύκολο, αλλά είναι εξόχως απαραίτητο. Είναι μια καθημερινή εργασία εσωτερικής μεταμόρφωσης για να ανοιχτούμε στον άλλο μας εαυτό, στον απέναντι, στον φίλο, στον συνεργάτη, στον συνάδελφο, ακόμη και σε έναν περαστικό. Για να γίνουμε φιλόανθρωποι, φιλάδελφοι, φιλότιμοι, φιλόξενοι, φιλόστοργοι. Λέξεις που συγκροτούν μία στοχευμένη προσπάθεια για να καταργηθεί το εγώ και όχι το πρόσωπο. Για να φωτίσει και να μεταμορφώσει τα υγιή στοιχεία του χαρακτήρα μας.

Η εκούσια άρνηση του κακού μας εαυτού γίνεται άμεσα αντιληπτή από τα πρώτα βήματα της προσπάθειας. Ο Χριστός επιβεβαιώνει ότι ο αγώνας αυτός έχει κόπο και μάλιστα σταυρικό. Δεν είναι εύκολη υπόθεση. Χρειάζεται επιμονή, υπομονή, εσωτερική αντοχή και έμπνευση. Χρειάζεται να ισχυροποιήσουμε την

προαίρεσή μας και να μάθουμε να αγωνιζόμαστε χωρίς απελπισία και απαισιοδοξία.

Όμως κανείς δεν αγωνίζεται μόνος του. Υπάρχει και η άλλη πλευρά, αυτή της εκκλησιαστικής οικογένειας. Τα μέλη της έχουν τον ίδιο σκοπό και τον ίδιο προσανατολισμό. Τη συμπίεση με το ανώτερο αγαθό που προσφέρει ο Χριστός, που είναι η αγαπητική και δοτική συμμετοχή στα αιώνια αγαθά. Ορατό της σημάδι η - πολλές φορές- αποξενωμένη από την επικαιρότητα εκκλησία του Χωριού ή του συνοικισμού μίας πόλης, που κηρύττει ότι, αγαπά και υποδέχεται κάθε ανθρώπινη ύπαρξη. Είναι η γνωστή κοινότητα με τον πνευματικό της πατέρα, ζωντανό σύμβολο μίας μακραίωνης παράδοσης. Είναι ο παπάς, που χτυπάει την καμπάνα και μάς καλεί στη λειτουργία για να μάς υπενθυμίσει ότι υπάρχει άφθονο περιεχόμενο ζωής για όλους, όταν αυτό αναζητηθεί με ειλικρίνεια στον τρόπο λειτουργίας και ύπαρξής της.

Και πάλι το πρόσωπο του Χριστού προβάλλεται για να καλύψει κάθε ανασφάλεια, φόβο, δεισιδαιμονία και πλάνη. Ως πρότυπο κατανόησης της ανθρώπινης αδυναμίας και ανυπόκριτης αποδοχής της, τολήσε και έπραξε. Συνέτριψε το συνηρητικό κοινωνικό *status* τιμώντας αμαρτωλούς, αλλά αυθεντικούς ανθρώπους, που είχαν μεγάλα πάθη αλλά και περιεχόμενο καρδιάς. Άννηξε πληγωμένες και ευαίσθητες χορδές, συναναστράφηκε με κοινωνικά περιθωριοποιημένες παρουσίες και ανέδειξε ως πρότυπα μετανοίας ηθικώς παραστρατημένες ψυχές. Όλες αυτές οι κινούμενες υπάρξεις με τις ακραίες συνήθειες, τα εσωτερικά τραύματα, την αντικοινωνική συμπεριφορά και τις ανιάτες ασθένειες βρήκαν τον καταλληλότερο θεραπευτή τους. Η συμπεριφορά Του, όμως, αν και είναι επαναστατική για τα ήθη της εποχής είναι

οπωσδήποτε ελπιδοφόρα και ευεργετική για τους απελπισμένους κάθε κοινωνικής εποχής.

Ο Θεάνθρωπος δεν τους εξευτέλισε. Δεν τους τιμώρησε. Δεν τους απέρριψε. Δέχτηκε την εξαγόρευση και την αγωνία τους. Ενίσχυσε με αγάπη και προσευχή. Επικρότησε και βάσταξε κάθε ανήμπορο αλλά φιλότιμο βήμα, κοπιώδες αλλά σωτήριο για ένα υπαρξιακό επαναπροσανατολισμό. Απολυτρωτικό Του όραμα η κλήση σε μετάνοια. Δηλαδή σε μία οντολογική ανακαίνιση του νου, στην ώθηση μίας αποφασιστικής αλλαγής που αφήνει πίσω της κάθε ενοχή, κάθε παράπτωμα, κάθε φόβο και ψυχολογική συντριβή. Ήταν εκείνο το ελπιδοφόρο «μηκέτι αμάρτανε» του Χριστού, το οποίο δεν ακούστηκε ως απειλή στα απαίδευτα από επιείκεια αυτιά των θεωρητικά αποτυχημένων αμαρτωλών και καταφρονημένων. Η συμβουλή «μην αμαρτάνεις» ήταν περισσότερο μία σπίθα, μία πρόσκληση για μια νέα στάση ζωής, για ένα κάλεσμα συνοδοιπορίας χωρίς τα βαρίδια του παρελθόντος.

Όμως, εδώ χρειάζεται ειλικρίνεια. Ο κίνδυνος από τις σύγχρονες κοινωνικές παθογένειες είναι υπαρκτός και μπορεί να δηλητηριάσει ακόμη και τις ενοριακές δομές. Όταν η πνευματική κοινότητα γίνεται τυπική, κλειστή ή απλώς τελετουργική, τότε δεν καλύπτει την ανάγκη του ανήκειν. Την ακυρώνει. Η ένταξη γίνεται ρηχή, η αγάπη γίνεται εξάρτηση και υποχωρεί το έδαφος της προσωπικής αξίας έναντι ενός από-ιεροποιημένου ή καλύτερα από-θεωμένου συνασπισμού, που συγκροτείται από μάζες και όχι πρόσωπα πιστών. Η εκκλησία χάνει την αυθεντικότητά της και λειτουργεί ως δικαστήριο απόρριψης, Εκπίπτει από μία πνευματική κοινωνία απόλυτα μοναδικών προσώπων σε θρησκευτικό οργανισμό, που διέπεται από ένα σύστημα οπισθοδρομικών

κανόνων και προτύπων. Χάνει την πνευματική και μυστηριακή της διάσταση και καταλήγει σε ένα ανούσιο μηχανισμό επαναλαμβανόμενων τυποποιημένων τελετουργικών, που κουράζουν και απωθούν τον άνθρωπο και τον μεταβάλλουν σε θρησκόληπτη ύπαρξη.

Τότε, ο άνθρωπος μοιραία αναγκάζεται να στραφεί αλλού για να σωθεί. Όμως, μάταιος ο κόπος. Προσπαθεί να κρατήσει αυτό που θεωρεί πολύτιμο για την επιβίωσή του, για να νιώθει φτασμένος, ολοκληρωμένος και επαρκής. Δεν νιώθει την ανάγκη, όπως είπαμε, να δίνει και να λαμβάνει. Να ξοδεύει αγάπη και να λαμβάνει ευγνωμοσύνη. Γι' αυτό και οι πατέρες της εκκλησίας, αυτοί οι σπουδαίοι πνευματικοί επιστήμονες χαρακτηρίζουν τις σύγχρονες ψυχικές διαταραχές ως αξόδευτη αγάπη. Άμεσες οι ψυχολογικές συνέπειες, οι οποίες, όμως εκφεύγουν της παρούσης ομιλίας.

Η ενορία, λοιπόν, όταν λειτουργεί ορθόδοξα, προσφέρει πρώτον σχέση προσωπική και ουσιαστική. Ο ενορίτης γνωρίζεται με το όνομά του, γιατί υπάρχει ως φυσική και πνευματική παρουσία στον εκκλησιαστικό χώρο της. Νιώθει ότι πραγματικά ανήκει σε οικογένεια και τροφοδοτείται από ανυπόκριτη αγάπη και ειλικρινές ενδιαφέρον, στοιχεία που τον βοηθούν να εξελίσσεται, όχι μόνο συναισθηματικά αλλά πρωτίστως πνευματικά. Δεύτερον, διδάσκει ως πραγματική μητέρα την κατά Θεόν αποδοχή. Όχι με την έννοια της ανοχής, αλλά της αληθινής αγκαλιάς. Ο άνθρωπος γίνεται δεκτός όπως είναι, όχι όπως «πρέπει» να είναι. Τρίτον, η ενορία εμπνέει για ένα νέο νόημα ζωής. Για να παύσει να είναι αποσπασματική, κενή, αγχωτική και επιλεκτική. Οι αρχές της ανοχής, της ελευθερίας, της θυσιαστικής αγάπης παρέχονται στα

μέλη της για να καλλιεργηθούν και στην συνέχεια να μεταδοθούν ως ζωντανό παράδειγμα στα νέα μέλη της. Κατά αυτόν τον τρόπο αυτή η μεγάλη πνευματική οικογένεια διευρύνεται, σπάει τα δεσμά της ψευδαίσθησης ότι συγκροτεί κοινότητα με αποκλειστικώς ελίτ χαρακτήρες. Τα προνόμιά της αποδίδονται αφειδώλευτα προς όλους κατά το πρότυπο των λόγων του Χριστού, που θέλει «όλοι να σωθούν και να έρθουν σε επίγνωση της αλήθειας». Ο χαρακτήρας αυτής της μεταστροφής είναι καθολικός και όχι τοπικός και δεν διαχωρίζει τα μέλη της βάσει κοινωνικών, οικονομικών ή ακόμα και φυλετικών χαρακτηριστικών.

Κλείνοντας την ομιλία αναφέρουμε επισφραγιστικά μερικές επισημάνσεις. Η στροφή του ενδιαφέροντος από τον σύγχρονο άνθρωπο στο πρόσωπο του Χριστού, όπως συντελείται εντός της εκκλησίας, δεν ακυρώνει την ανθρώπινη αξία. Με άλλα λόγια, δεν υπάρχει αντίθεση μεταξύ ανθρωποκεντρικής και Χριστο-κεντρικής προσέγγισης. Οι θεωρίες με κεντρικό πρόσωπο την ανθρώπινη υπόσταση οδηγούν στα λογής αδιέξοδα που βιώνουμε όλοι ως κοινωνία. Ο Χριστο-κεντρισμός δεν είναι μία ακόμη ιδεολογία που αναπτύσσεται στο περιβάλλον της. Είναι ο μοναδικός τρόπος για να υπάρχει ο άνθρωπος. Είναι αγώνας σχέσης. Είναι πορεία ελευθερίας. Είναι η μετάβαση από το «ζω για μένα» στο «ζω με αγάπη για τον Θεό και τον άνθρωπο». Είναι η θεραπεία του ατομοκεντρισμού. Τα πρόσωπα των μελών της ενορίας συνειδητοποιούν ότι είναι εικόνες Θεού και επιδιώκουν την αγιότητα. Μία λέξη τόσο παρεξηγημένη και παραφρασμένη, αλλά οπωσδήποτε αναγκαία γιατί είναι αληθινή, ιαματική και κατορθωτή.

Η αγιότητα στην ορθόδοξη εμπειρία δεν ταυτίζεται με έναν εξωτερικό κοινωνικό ηθικισμό. Ο ηθικισμός μένει συχνά στην

τήρηση κανόνων, στη νομική και πολιτική «ορθότητα», στην αυτοδικαίωση του ανθρώπου. Μπορεί να γεννήσει φαρισαϊσμό, σύγκριση με τους άλλους και άλλα ποικίλλα τοξικά αισθήματα. Η αγιότητα ως ποθούμενο είναι το πλέον κοινωνικό αγαθό που χαρίζεται από τον Χριστό, διατηρείται από τον καθένα ξεχωριστά και εμπνέεται από τους αγίους της εκκλησίας στις επερχόμενες γενεές. Κατά αυτόν τρόπο ο πιο κοινωνικός άνθρωπος είναι ο άγιος. Εάν θέλουμε και επιζητούμε να βρούμε τον κοινωνικό μας χαρακτήρα και τη σχέση μας με τους άλλους, ας δούμε μέσα μας με ειλικρίνεια με ποιόν θέλουμε να έχουμε σχέση, με τον εαυτό μας ή με τον Χριστό, στο πρόσωπο του οποίου καθρεπτίζεται κάθε ψυχή που βλέπουμε γύρω μας.

Οι επιλογές για τον άνθρωπο είναι ξεκάθαρες, λοιπόν. Είτε επιλέγει ηθικούς κανόνες που του επιβάλλουν με μαρτυρικό και αγχωτικό τρόπο να φαίνεται καλός και σωστός και να ολισθαίνει σε αντικοινωνικές πράξεις είτε επιλέγει κάτι βαθύτερο. Την προσωπική του θεραπεία, την κοινωνία με τον Χριστό και την μεταμόρφωσή του δια της χάριτος σε ένα πλάσμα κοινωνικό που αγαπάει χωρίς προϋποθέσεις, που αγκαλιάζει χωρίς δισταγμό και καχυποψία κάθε συνάνθρωπο. Όπως θα έλεγε η πατερική παράδοση, σκοπός δεν είναι απλώς ο «καλός άνθρωπος», αλλά ο θεωμένος άνθρωπος. Όχι η αυτάρκεια της αρετής αλλά η χάρη του Θεού.

Σάς ευχαριστώ